

kal csak a föld alatti dolgokat látja, miként a megszállottak.

Ravaszdi megszállott. A gyakorlatiasság és szellemvárs keveréke. Fél szeme mint a tébolyult: látja és űzi a nemzet és a párt ártó szellemeit, akik a sötétben fenekednek. Ezek a szellemek nemcsak a nemzet egészséges szellemét támadják, de beférkőznek a pártba, a barátok közé, sőt a szelleműzők fejébe is. Szónoklata keneteljes, és ugyanakkor ördögöket és boszorkányokat seprűző – mint egy amerikai protestáns lelkészé a XVI. századból.

Emlékeznek a Salemi boszorkányokra, Arthur Miller darabjára? A puritán hősök világában van otthon Lezsák Sándor. Fekete ruhás, fehér galléros Hale tiszteletes. A világ erkölceit félti. Megtisztítani akar. S titkon őszintén hiszi, hogy van igazsága a panaszkodónak: „Amikor elmentem a háza előtt, elakadt a kocsim a sima úton, ő meg állt az ablaka mögött, és énreám bámult, és amikor elfordult, a kerekem kiszabadult.” Igen, vannak ilyen emberek. Vannak olyanok, akikkel meg kell ütköznünk a gyülekezet, a nemzet, a mi kis közösségünk világában. Vélem, hogy Lezsák Sándor vakond-szemével látja, érzi az erkölcsi bűnösöket, akiket ki akar állítani a templom, a sátor elé, a fa alá, a gyülekezet néma körvébe. S ezen erkölcsi vétségeket elkövetőket arra készítené, hogy valljanak nyilvánosan a közösségnek, így tisztuljanak meg.

Életének céljává lett erkölcsi közösségek, a tisztult közösségnek létrehozása. Tud ennek érdekében mosolygósan megnyerni. Tudja, hogyan kell egy falu, egy kisváros szorongó kisembereiben bizalmat kelteni. Hitetlenség lánghoz és önfeláldozó. Tudja a kis pletykákat, a történeteket meghallani, képes a példabeszédekre. Úgy forog a vidék értelmisége, feketébe öltözött öregasszonyai és nagyhangú vállalkozói között, mint szigorú purifikátor és esendő prédikátor. Halk, meggyőző hangon hódít, hallgatóságot, beszélgetőpartnert. A kisemberek tisztaságot, puritánuságot éreznek benne, szeretnék megismogatni, védeni. „A mi papunk áldott jó ember, csak el ne égesse magát az ő nagy tüzeben.” Tanácsért fordulnak hozzá, szövevényes kapcsolatok kibogozásában segít, kis közösségi rítusokat celebrál. „Itt voltunk együtt tegnap, itt leszünk holnap is, testvéreim.” A Lakiteleki Sátor a Magyarok Istene hívásának és felmutatásának helye.

Miller leírja emlékirataiban, hogy J.-P. Sartre átírásában a Salemi boszorkányok úgy került filmvászonra Franciaországban, hogy kereszteteket akasztottak a tanyák szobáinak falára, ahogy francia katolikus otthonokban szokás. Egy puritán protestáns háznál természetesen sohasem tettek volna ilyet. Eszembe jut, hogy sokan, kezdetben én is, „jezsuitának” tartottuk Lezsák Sándort. „Jezsuitának”, ahogyan a magyar előítélet-világban az elő van írva: vakbuzgóság, tértéti düh, ugyanakkor ravasz és képmutató szerepjáték a háttérben. Csak hogy Lezsák minden, csak nem „jezsuita”. Az a protestáns puritán, aki mögött nem áll századok szervezeti tapasztalata, egy nemzetközi hálózat, aki a szálak bonyolításában, a titkos politikában nem számíthat ezer és ezer besúgó jelentésre, nem számíthat kulturális fölényre, hanem valamennyi szálát helyben kell fonnia, minden tapasztalatot személyesen kell begyűjtenie, minden tértétre, minden húzásra csak magát használhatja fel. Ez a prédikátori kapcsolat, amely nagyon is megfelel a társadalom ilyen vagy olyan szekták, megváltások iránti vágyának, egyfajta egyenrangúságra épül: „Sándor azzal különb nálunk, hogy előbb világosodott meg neki.”

Nem ideológus. Nem valamely tiszta eszme nevében tesz. Nem eszméit akarja keresztülvinni, hanem egy erkölcsi világot, egy életformát. A rendszerváltástól nem is valamiféle eszmék diadalát, hanem az erkölcsi forradalmat, az erkölcsök forradalmát. És ennek az erkölcsnek a

gyökerei valahol egy elképzelt, a harmincas években leírt pogány magyar hitvilágban, mitológiában, „a magyar közösség érzetében”, valamint egy reformáció korabeli protestáns „magyar vallás” világában, s végül a lakiteleki sátorozások közösségi rítusaiban rejlenek.

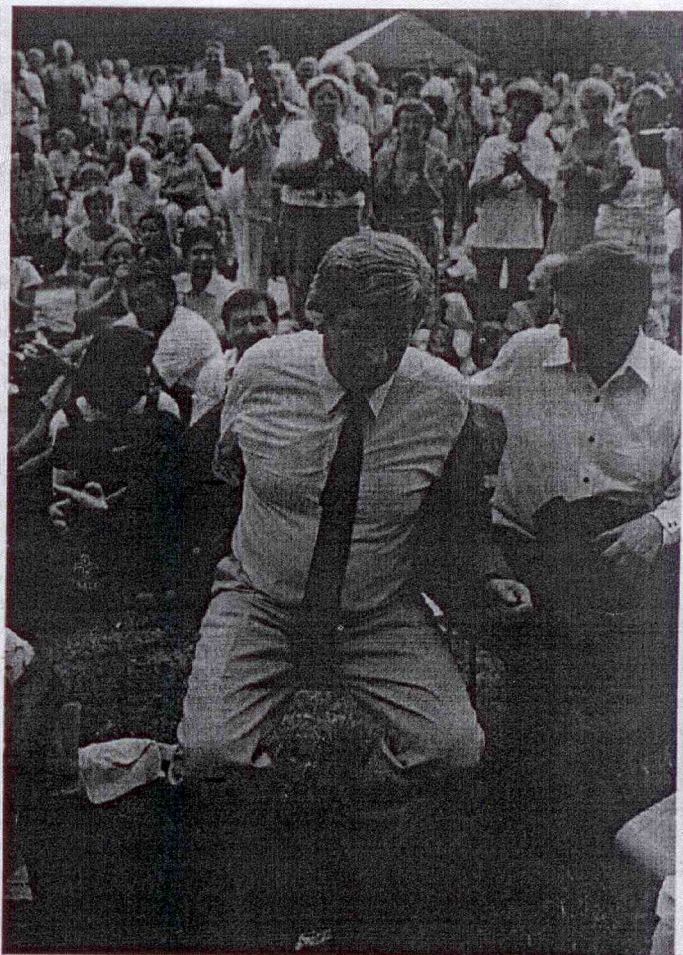
De szemében és szívében a vakond mellett a hiúz is lakozik. Ügyességgel és könyörtelen keménységgel hajítja ki a mozgalmához szükséges anyagi forrásokat. Akár egy amerikai protestáns hitszónok, egyáltalán nem szégyelli, hogy a hátsó szobában a centek pengése, a dollárok susogása hallik. Nincs piszkos pénz, nincs piszkos kapcsolat. A jó ügy érdekében bármilyen forrás, bárhonnan csörgödez is, felhasználható. 1987 óta mindent megtett, hogy megteremtse az MDF anyagi alapjait. Nem szégyenkezett, hogy a választási kampányhoz bármilyen úton pénzt szerezzen. Első volt, aki az MDF-párt nevében pénztért kívánta árulni külföldön a miniszterelnök fogadását. Első, aki különböző jogokat árusított. Első, aki ráfizelt az Alapítvány-alapítás gyönyöreire. Első, aki letartotta a bankokat és a vállalatokat. Első, aki egy saját pártjától és saját kormányától is független pénzalapot teremtett. Első, aki elérte, hogy az ő irodájában találkozzon életében először és utoljára a miniszterelnök a kereskedelmi bankok vezetőivel. Hiúz tekintettel figyel a gazdasági szereplőket. Előbb látta meg bármelyik MDF-es képviselőnél, miniszternél, hogy a politikai hatalom mit sem ér kézzelfogható gazdasági hatalom nélkül. A hivatásos privatizálók gyenge kezdők hozzá képest.

Lezsák Sándor személye sokkal inkább megtestesítette a mozgalom fenyegetését a gazdasági szereplőkkel szemben, mint Csurka Istváné vagy Für Lajosé. Hiúz tekintete előtt a bankárok és a vállalkozók komolyan félnek. Nem tréfál. Nem vagdalkozik. Még mosolyog is. Érezhető, hogy könyörtelen. A többiek isznak, kártyáznak, lövőversenyeznek, káéftéznak, rajta vannak az ügynöklistán, gyűjtene az unokáknak – a Hiúz nem magának gyűjt, nem magának szerez. Nem lehet megfizetni, nem lehet megzsarolni. És helyzete a pártjában olyan titokzatos, hogy könnyen hihető, bármire képes. Az a gyanúm, hogy nemcsak az ellenzéki pártok, a bankárok, a vállalatvezetők, de Antall József miniszterelnök is szívesen megtudná, hogy miből áll a „Lezsák-birodalom”, hogyan lehet hozzáférni, hogyan lehet adott esetben megtámadni. De a „nemzeti vállalkozók”, a szűroosan figyelt támogatók hallgatnak.

A korszak elemzői majd feltárják, hogy ki vagy kik voltak az MDF-nomenklátúra listáinak készítői és kézben tartói. Feltételezem, hogy Lezsák Sándor többször is közéjük tartozott. Ő volt a párt „személyzetisé” egészen addig, amíg Antall József 1989 őszén el nem kezdte átvenni a pártot. Lezsák ismert minden MDF-szervezetet, ismerte a vezetőket, a mozgalom aktivistáit. Ko-

moly, s talán meghatározó szerepe volt abban, hogy kik kerültek a párt választási listáira 1990 elején, hogy kik mellett milyen kampányt folytattak. De már a választások után Antall kezében volt ebből a szempontból is a gyeplő. A kormány kialakításában semmiféle beleszólást sem engedett. Lezsák és az MDF-vezetők egy része a vállalati vezetőket, a bankárokat kezdte listázni, s jelentős szerepe volt abban, hogy a kilencvenes év őszén megpróbálták a vállalati igazgatókat visszahívni. A taxisblokádnál Lezsák kisorsult. Minél jobban háttérbe került a párt a kormány mögött, annál kevesebb szerepet játszhatott. De a párton belüli belső pártot sikerült megteremtienie a Lakitelek Alapítvánnyal.

Amikor 1992 elején Csurka pártot ütött a kormánnyal és a miniszterelnökkel szemben a mozgalom előtérbe állítása érdekében, újra eljött Lezsák Sándor ideje. 1992 második felében Antall József többé már nem tekinthette semminek saját pártját, kénytelen volt foglalkozni vele. Csak hogy ez a párt, illetve ami maradt belőle, erősen az Alapító Atyák, így Lezsák Sándor befolyása alatt állt. Ha a miniszterelnök nem akarta átengedni pártját vagy annak többségét Csurka Istvánnak, és nem akarhatta, akkor kénytelen volt taktikai harcban más Alapító Atyákra, így Für Lajoson és Csoóri Sándoron kívül az igencsak aktív Le-

Béla János fotója

zsákra támaszkodni. Ha a gyakorlatlan, de hatásos néptribun Csurka István, és a pénzalapokkal, listákkal rendelkező, nagy tekintélyű Lezsák Sándor összefog, akkor komolyan meggyűlt volna a baja Antall Józsefnek. A vakond-Lezsák lélekben teljes mértékig Csurka mellett állt. Csak hogy a hiúz-Lezsák megértette, hogy egy pártszakadás végzetes az MDF-re, és a szakadást inkább fogja előidézni a barát Csurka, mint az ellenség Antall. December végén az Alapító Atyák – Csurka, Csoóri, Bír, Für, Lezsák – találkoznak és rábeszéli Csurkát az átmeneti megbékélésre